

KORPORATIVNA SIGURNOST U BIH I ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA SA EKONOMSKOG, PRAVNOG, SAOBRAĆAJNOG I KOMUNIKOLOŠKOG ASPEKTA (Uvodni referat)

Akademik prof. dr. Ibrahim Jusufrić, email: rektor@iu-travnik.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Korporativna sigurnost je u savremenoj poslovnoj praksi često korišten koncept, obzirom na to da kompanije u značajnoj mjeri snose odgovornost za dešavanja i aktivnosti iz ove oblasti. Koncept korporativne sigurnosti preduzeća može se definisati na više načina, ali u širem smislu to je koncept u kojem poslovni subjekt odlučuje na dobrovoljnoj osnovi, da doprinosi boljem i sigurnijem društvu i čistijem okolišu, u interakciji sa ostalim preduzećima, odnosno interesnim grupama, a posebno u poslovanju svoje kompanije. Korporativna sigurnost predstavlja koncept po kojem privredni subjekti koji ga usvajaju svjesno i dobrovoljno nadilaze svoju primarnu funkciju sticanja i raspodjele profita, a posebno sa aspekta zaštite svoje imovine, kupaca, dobavljača, zaposlenih i vlasnika i ostvaruju pozitivan uticaj na svoje radno, društveno i prirodno okruženje. Ona u suštini predstavlja svijest o novom položaju i značaju koje kompanije imaju u savremenom, globalnom društvu i odgovornosti koja iz njih proizilazi. Modeli upravljanja i implementacije standarda korporativne sigurnosti trebaju biti u samom vrhu menadžerskog razmišljanja jer takav pristup omogućava organizacijama da se pripreme za iznenadne nepovoljne situacije i brze oporavke, osiguravajući kontinuitet i kvalitet svoga poslovanja. Zbog sveobuhvatnosti koncepta korporativne sigurnosti akteri uključeni u ovaj proces moraju biti spremni da adekvatno odgovore svim izazovima da bi zaštitili kompaniju, poslovanje i resurse.

Ključne riječi: Korporativna sigurnost, kompanija, poslovni proces, ekonomija znanja, ekonomski trendovi, pranje novca, informaciona sigurnost, zaštita

CORPORATE SECURITY IN BIH AND IN THE WESTERN BALKANS COUNTRIES FROM ECONOMIC, LEGAL, TRAFFIC AND COMMUNICATION ASPECT (Keynote paper)

Abstract: Corporate security in modern business practice is a often used concept, having in mind that the companies substantially bear the responsibility for the ongoing events and activities from this field. The concept of corporate security of the companies might be defined in many ways, but in a broader sense it is a concept in which a business entity decides on a voluntary basis, and that contribute to a better society and a cleaner environment, in interaction with other businesses or interest groups, and especially within doing business of the own company. Corporate security represents a concept in which businesses that adopts it, consciously and voluntarily goes beyond their primary function of acquisition and distribution of profits and especially from the aspect of protection of its own assets, buyers, employees and owners and accomplish positive influence on its work, social and natural environment. That essentially represents awareness about new position and importance which companies has in neoteric, global society and responsibility that arises from it. Models of management and implementation of standards of corporate security should be at the very top of managerial thinking, because that kind of approach makes possible organizations to prepare for sudden unfavorable situations and agile recoveries, by ensuring continuity and quality of doing business. Because of comprehensiveness of the corporate security concept, participants involved in this process must be ready to adequately respond all challenges in order to protect their company, business and resources.

Keywords: Corporate security, company, business process, economy of the knowledge, economic trends, money laundering, information security, protection

Uvod

Korporativna sigurnost predstavlja posvećenost preduzeća da doprinese održivosti svoga poslovanja i privrednog razvoja, sarađujući sa poslovnim partnerima, zaposlenicima, vlasnicima i društvom uopšte, u cilju poboljšanja poslovanja i zaštite svojih interesa.

Institucionalizacija korporativne sigurnosti kao jedne vrlo specifične oblasti u kompanijama traje i do nekoliko godina, ali u tom razdoblju korporativna sigurnost vrlo se rijetko iskazuje s nekom jasno vidljivom korisnošću za kompaniju, a iziskuje značajna ulaganja. Tada se Upravama kompanija i najčešće postavljaju pitanja poput: treba li njima uopšte takav trošak, da li je to isplativa investicija? Kada će se povratiti uložena sredstva? Iz tog razloga jedan broj kompanija korporativne sigurnosti odustaje i od uređenja i ugradnje u organizacionu shemu službe korporativne sigurnosti ili ipak pozicioniranja menadžera korporativne sigurnosti u upravu kompanije. Sigurnost treba da postane sve prisutnija, kako bi se smanjili gubici u poslovanju i to je potrebno vezati unutra sa svim nivoima odgovornosti u samom preduzeću. Zadovoljavaju se nekim oblicima službe sigurnosti koja se klasično bavi tehničkom i fizičkom zaštitom imovine i objekata kompanije, a koja je ipak isključivo skoncentrisana na modalitete rada usmjerene na sprečavanje klasičnih oblika uništavanja imovine činjenjem protuzakonitih djela, dok apsolutno najvažniji segment korporativne sigurnosti, a to je sigurnost odvijanja poslovnih procesa i zaštita poslovnih interesa kompanije, ostaje u potpunosti nepokrivena. Iako je ekonomska i finansijska kriza uzela svoj danak, pa pojedine zaštitarske firme imaju i porast prihoda, kompanije ulažu manje u ovaj sektor. Uprkos tome, unazad nekoliko godina Bosna i Hercegovina je napravila par iskoraka naprijed po ovom pitanju. Svijest je, što je najvažnije na znatno većem nivou, jer je sve više korporacija koje daju važnost tom jako bitnom segmentu poslovanja, zbog sigurnosti proizvoda klijenata, a posebno vlasnika i zaposlenika. Dobrim dijelom zasluga je to i nauke i prakse iz oblasti korporativne sigurnosti i organizacija niza naučnih skupova, kao što je i ova prva Međunarodna Konferencija o korporativnoj sigurnosti u BiH koju organizujemo danas na Vlačiću. Kroz ovakve aktivnosti, poslovna javnost se postepeno senzibilirala na ovu temu u pravcu priznanja potrebe za uvođenjem funkcije korporativne sigurnosti, kao jedne od funkcija podrške koja firmama omogućava nesmetan rad i razvoj što je evidentno u posljednje vrijeme kod nas i u svijetu.

I NASTANAK I RAZVOJ KORPORATIVNE SIGURNOSTI

1. Koncept korporativne sigurnosti

Korporativna sigurnost je u savremenoj poslovnoj praksi često korišten koncept, obzirom na to da kompanije u značajnoj mjeri snose odgovornost u svom poslovanju za dešavanja i aktivnosti iz oblasti korporativne sigurnosti. U cilju da doprinese rješavanju problema korupcije preduzeća, društvene zajednice u kojoj obavljaju svoju poslovnu aktivnost kompanije sprovode različite oblike sigurnosti iz oblasti zaštite svoje imovine, poslovnih procesa, informacione sigurnosti, pa sve do sigurnosti svojih kupaca, dobavljača i zaposlenih. Kako bi što uspješnije koristile mnogobrojne prednosti njegovanja društveno odgovornog ponašanja, kompanije moraju da afirmišu svoje ideje i osjećanja, brige za svoje probleme i

problema društva u cjelini i promovišu sve aktivnosti na njihovom rješavanju, posebno u realizaciji korporativne sigurnosti. Izuzetno je važno da obezbijede potpunu transparentnost posvećenosti svojim kompanijama i društvenim interesima. Koncept korporativne sigurnosti preduzeća može se definisati na više načina, ali u širem smislu, to je koncept u kojem poslovni subjekt odlučuje na dobrovoljnoj osnovi, da doprinosi sigurnijem poslovanju sebi, svojim kupcima i dobavljačima, zaposlenima i vlasnicima, boljem, sigurnijem i čistijem okolišu u interakciji sa ostalim preduzećima, odnosno interesnim grupama i društvom u cjelini.

U zemljama u tranziciji, promovisanje korporativne sigurnosti preduzeća postaje efikasno sredstvo i za jačanje društva, putem podsticanja lokalne zajednice i na taj način osiguravanja održivih resursa svog poslovanja u svim segmentima rada i poslovanja svoje kompanije. Korporativna sigurnost predstavlja koncept po kojem privredni subjekti koji ga usvajaju svjesno i dobrovoljno nadilaze svoju primarnu funkciju sticanja i raspodjele profita i ostvaruju pozitivan uticaj na svoje radno, društveno i prirodno okruženje. Korporativna sigurnost u suštini predstavlja svijest o novom položaju i značaju koje kompanije imaju u savremenom, globalnom društvu i odgovornosti koja iz njih proizilazi. To je zapravo proces u kome mogu, mada i ne moraju, imati uticaja na njihovo poslovanje. Praksa korporativne sigurnosti se odnosi na cjelokupnu sferu uticaja i raspona djelovanja jednog preduzeća, kao i na odnose koje ono prema tome uspostavlja: šta proizvodi, kako kupuje i prodaje, da li se pridržava zakona, na koji način zapošljava, osposobljava i utiče na razvoj ljudskih resursa, koliko ulaže u lokalnu zajednicu i poštovanje ljudskih i radnih prava, na koji način doprinosi očuvanju životne sredine.

Drugim riječima, korporativna sigurnost bi se mogla definisati kao koncept u okviru koga se kompanije prema svima ponašaju u skladu sa etičkim principima, odnosno na društveno prihvatljiv način što bi doprinijelo ne samo sigurnijem poslovanju preduzeća, nego dovelo do sigurnosti poslovanja preduzeća, a time i ostvarivanju pozitivnijih finansijskih rezultata.

2. Razvoj sigurnosne kulture

Da bismo dodatno podigli svijest o sigurnosti poslovanja preduzeća, problem korporativne sigurnosti mora se dići na nivo društva, jer samo tako možemo razviti sigurnosnu kulturu koja je ključna riječ u ovoj tematici. Na taj način ona bi postala dio nas, a mi bismo bili svjesniji njene postojanosti. Također se treba pobrinuti za činjenicu da se sigurnost krene tretirati kao potreba, a ne kao nametnuta mjera i da se provođenje mjera sigurnosti od strane svakog pojedinca tretira kao lična participacija kojom se isti odriče dijela svoga komoditeta, u korist i u cilju podizanja nivoa sigurnosti preduzeća, odnosno cijele zajednice. Kad su kompanije u pitanju, njihova uprava želi da prezentacijom svjetskih iskustava uvjeri da su kompanije, koje provode i koriste rezultate službe korporativne sigurnosti, bolje upoznate s realnim stanjem po svim segmentima sigurnosti nego one kompanije koje nisu posvećene tome. Nadalje, u kompaniji imaju jasnu prognozu očekivanih stanja. Samim time se pripremaju za donošenje kvalitetnih poslovnih odluka na planu prevencije svih oblika ugrožavanja sigurnosti. Osim toga, vrlo je važno reći da korporativna sigurnost mora postati dio poslovne kulture svih zaposlenika kompanije koji je prihvataju kao legitimnu i neophodnu poslovnu funkciju, inače je odluke o sigurnosti puno teže provoditi na nižim nivoima.

U nekim firmama, odnosno preduzećima, ističu da je pogotovo u vrijeme ekonomske krize potrebno sistemski se baviti korporativnom sigurnošću, odnosno da su uvođenje, održavanje i unapređenje sistema sigurnosti jedna od pretpostavki nesmetanog rada i rasta poslovnog sistema. Svijest o potrebi uvođenja sistema korporativne sigurnosti je veća u srednjim i velikim, a da je u malim preduzećima nedovoljna jer one su se zbog svoje veće izloženosti obilnog korištenja informacijskih tehnologija, složenih tehnologija rada, dislociranog poslovanja i mnogih drugih faktora, prije susrele sa sigurnosnim izazovima te shvatile prednost uvođenja sistema korporativne sigurnosti. Međutim, i male kompanije, a posebno one koje se bave razvojem ili implementacijom informacijskih tehnologija ili su svojim radom direktno naslonjene na partnere iz inostranstva, prihvatile su implementacijski sistem korporativne sigurnosti kako bi održale kredibilitet i povjerenje partnera uviđajući onda i mnoge prednosti takvog sistema. Međutim moramo istaći da je u međunarodnim korporacijama stanje u pravilu mnogo bolje. Vrlo malo je kompanija u kojima je sigurnost organizacijski i sadržajno na primjerenom organizacijskom i kadrovskom nivou. Sigurnost se unutar pojedinih privrednih društava organizacijski smješta od nivoa Uprave što je jako rijetko, preko raznih sektora – službi i odjeljenja korporacijske sigurnosti pa sve do nivoa referenta unutar opštih kadrovskih i drugih poslova.

3. Poslovna strategija preduzeća

Danas se poslovanje preduzeća odvija u promjenljivim i nestabilnim oklonostima, zbog čega je potrebno formulisati i implementirati strategiju preduzeća s takvom okolinom i prolagoditi joj se. Pod pojmom strateškog upravljanja podrazumijeva se uspostavljanje dugoročnih ciljeva, određivanje pristupa za njihovo ostvarivanje, te implementacija, kontrola i vrednovanje ciljeva. Strategiju možemo definisati i sagledati na tri nivoa kao i:

- Korporativna,
- Poslovna, i
- Funkcionalna.

Unutar strateškog upravljanja odvijaju se tri poslovna procesa: strateško planiranje, implementacija strategije, kontrola i vrednovanje strategije. Pojam strateškog planiranja obuhvata analizu okruženja i preduzeća u kojem se trenutno nalazi kao i definisanje detaljnog strateškog plana s jasno definisanim ciljevima. Implementacija strategije najvažniji je segment strateškog upravljanja.

4 . Upravljanje poslovnim procesima

Osnovni cilj svakog preduzeća je stvaranje vrijednosti. Korporativna sigurnost se svrstava u logističke procese. Poslovni sistemi današnjice moraju identifikovati, kategorizirati, modelirati, pratiti i mjeriti poslovne procese prema kritičnim faktorima uspješnosti. Zbog toga svaka poslovna organizacija razvija vlastiti sistem upravljanja poslovnim procesima, koji omogućava kontinuirano upravljanje i nadzor poslovnih procesa. Dobivene rezultate menadžment koristi za poređenje s konkurencijom i praćenje uspješnosti provođenja strategije. Proces se može definisati kao skup aktivnosti koji koriste jedan ili više inputa i kreiraju rezultat vrijednosti za kupca. Opšta podjela procesa prema vrsti posla koje obavlja neko preduzeće je na:

- Upravljačke,
- Osnovne,
- Logističke poslovne procese.

Sa sigurnosnog aspekta, prije su bile tek neznatne štete koje bi prouzrokovali nezadovoljni pojedinci, dok je situacija danas mnogo gora. Susrećemo se s napadima organizovanih grupa, čiji je cilj ugrožavanje poslovanja preduzeća ili uništavanje cijele organizacije. Kako bi se ovakvi događaji spriječili, organizacije moraju zaštititi svoje upravljačke, osnovne i logističke poslovne procese. Kako bi se to postiglo, važno je da je sigurnosna strategija usklađena s poslovnom strategijom preduzeća i ostalim funkcijskim strategijama.

5. Normativni oblik korporativne sigurnosti

Poslovnu informaciju predstavlja svaka informacija koja je potrebna za obavljanje poslovnih aktivnosti, te za ostvarivanje poslovnih interesa i ciljeva poslovnog subjekta. Poslovne informacije su osnovni resurs svakog poslovnog sistema, te posjedovanje informacija daje prednost u odnosu na konkurente. Informacije omogućavaju prepoznavanje i iskorištavanje poslovnih prilika, donošenje kvalitetnih odluka, poboljšanje produktivnosti te uočavanje tržišnih trendova i prilagođavanje na njih, što na kraju dovodi do ostvarenja poslovnog uspjeha i boljeg pozicioniranja u odnosu na konkurente. Iz tog razloga svako preduzeće stvara i razvija vlastito područje poslovnih podataka i informacija. Informacijska sigurnost je stanje povjerljivosti, cjelovitosti i raspoloživosti podataka, koji se postiže primjenom propisanih mjera i standarda, informacijske sigurnosti, te organizacijskom podrškom za poslove planiranja, provjere i dorade mjera i standarda. Povjerljivost informacija znači da je informacija dostupna samo licima koje imaju ovlaštenja za njeno korištenje. Integritet je zaštita podataka od namjernog ili slučajnog neovlaštenog mijenjanja, a dostupnost je garancija ovlaštenim korisnicima sistema da će im sistem biti raspoloživ u svakom trenutku. Informacijska i informatička sigurnost su dva različita pojma. Informacijska sigurnost obuhvata zaštitu svih informacija, bez obzira u kakvom obliku one bile. Zakon o informacijskoj sigurnosti utvrđuje pojam informacijske sigurnosti, mjere i standarde informacijske sigurnosti, područje informacijske sigurnosti te tijela nadležna za donošenje, provođenje i nadzor mjera i standarda informacijske sigurnosti. Zakon se primjenjuje na državna tijela, tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave, te na sve pravne i fizičke osobe koje u svom djelovanju koriste ili imaju pristup klasifikovanim i neklasifikovanim podacima. Zakon o sigurnosnim provjerama utvrđuje sistem sigurnosne provjere osoba koje ostvaruju pristup klasifikovanim podacima. Uredba o načinu pohranjivanja i posebnim mjerama tehničke zaštite poslovnih kategorija ličnih podataka propisuje mjere održavanja i provjere ispravnosti rada računarske, telekomunikacijske i programske opreme, te sistema za vođenje zbirke posebnih kategorija ličnih podataka i osiguranje radnih prostorija u kojima je smještena oprema. Uredba o mjerama informacijske sigurnosti propisuje mjere informacijske sigurnosti za postupanje s klasifikovanim i neklasifikovanim podacima. Uredba o sigurnosnoj provjeri za pristup klasifikovanim podacima propisuje lice za koje se provodi sigurnosna provjera, vrste i postupci sigurnosne provjere.

6. Informaciona sigurnost

Jedan od temelja za djelovanje i funkcionisanje ljudskog društva su informacije. Važno je napomenuti da podatak i informacija nisu sinonimi. Podatak je činjenica za koju se zna da se dogodila, da postoji ili da je istinita odnosno činjenica koja se navodi da se njome nesto dokaže, dok je informacija obavijest o činjenicama, izvještaj o nečemu, odnosno podaci u bilo kojem stepenu obrade podataka. Znači informacija je obrađeni podatak. Poslovnu

informaciju predstavlja svaka informacija potrebna za obavljanje poslovnih aktivnosti, te za ostvarivanje poslovnih aktivnosti i ciljeva poslovnog subjekta. Poslovne informacije su temeljni resurs svakog poslovnog sistema, te mu posjedovanje informacija daje prednost u odnosu na konkurente.

Informacije omogućuju prepoznavanje i iskorištavanje poslovnih prilika, donošenje kvalitetnih odluka, poboljšanje produktivnosti te uočavanje tržišnih trendova i prilagođavanje na njih, što dovodi do ostvarenja poslovnog uspjeha i boljeg pozicioniranja u odnosu na konkurente. Iz tog razloga svako preduzeće stvara i razvija vlastito područje poslovnih podataka i informacija. Informacijska sigurnost je stanje povjerljivosti, cjelovitosti i raspoloživosti podataka, koje se postižu primjenom propisanih mjera i standarda informacijske sigurnosti, te organizacijskom podrškom za poslove planiranja, provođenje i dorade mjesta i standarda. Povjerljivost informacija znači da je informacija dostupna samo licima koje imaju ovlaštenje za njeno korištenje. Integritet je zaštita podataka od namjernog ili slučajnog neovlaštenog mijenjanja, a dostupnost je garancija ovlaštenim korisnicima sistema da će im sistem biti raspoloživ u svakom trenutku.

7. Pojam „business intelligence“

Pojam „business intelligence“ prvi put se pojavio 1989. godine, kao pojam koji označava proces prikupljanja informacija, odnosno poslovno obavještajnu djelatnost u poslovnom svijetu. „Business Intelligence“ je poslovno-obavještajna aktivnost u poslovnom svijetu koja je usmjerena na prikupljanje podataka i informacija potrebnih za donošenje što kvalitetnijih poslovnih odluka u cilju očuvanja pozicije u poslovnom okruženju i postizanju poslovnog uspjeha.

Važno je napomenuti da su „business intelligence“ i poslovna špijunaža dva različita pojma. „Business Intelligence“ je legalna i javna aktivnost poslovnih subjekata koje obuhvata legalna i dopuštena sredstva i metode u prikupljanju javnih i svima dostupnih informacija i podataka sa ciljem postizanja poslovnog uspjeha, dok je poslovna špijunaža nelegalna aktivnost koja obuhvata korištenje nezakonitih i neetičnih metoda i aktivnosti sa ciljem dolaska do osjetljivih i zaštićenih informacija.

Informacije pružaju podršku u donošenju kvalitetnih odluka u skladu s osnovnom politikom i okruženjem u području djelovanja preduzeća, zbog toga je nemoguće zamisliti bilo kakav poslovni proces bez upravljanja poslovnim informacijama. „Business intelligence“ i poslovne informacije u uslovima današnjice predstavljaju strateški menadžerski resurs bez kojeg je gotovo nemoguće poslovanje firme. Činjenica je da korporativna sigurnost podrazumijeva ukupnu sigurnost firme s ciljem postizanja sigurnosti poslovnog uspjeha preduzeća. Iz toga proizilazi da je „business intelligence“ sastavni dio korporativne sigurnosti.

U savremenim uslovima otvorene su tržišne utakmice, tako da mnoge kompanije ne biraju sredstva da dođu do svog cilja jer svaki poslovni subjekat ima priliku za poslovni uspjeh. S druge strane, svaki poslovni uspjeh istovremeno je izložen najrazličitijim prijetnjama u poslovanju. Zbog toga je sasvim razumljivo da danas menadžeri moraju predvidjeti buduće događaje i prijetnje u poslovanju te pripremiti adekvatne mjere i odgovore na buduće poslovne izazove. Poslovanje u nemirnoj i složenoj poslovnoj okolini nametnulo je potrebu traženja primjerenih instrumenata koji će strateškom menadžmentu pomoći da adekvatno

odgovori na buduće poslovne izazove i prijetnje. Upravo se sistem „business intelligence“ pokazuje kao prikladan instrument za ostvarenje tog cilja.

8. Zaštita i sigurnost

U današnjem svijetu zločin, vandalizam, terorizam, prirodne katastrofe i svakodnevne nezgode su stvarnost i realnost. Organizacije se susreću sa brojnim sigurnosnim prijetnjama, kao što su računarske prevare, špijunaže, sabotaze, vandalizam, požar, poplave i slično. Šteta nanesena organizaciji u obliku zloćudnog koda, računarskog hakiranja i uskraćivanja usluge je sve prisutnija pojava. Finansijski gubici vezani na sigurnosne upade povećavaju se iz godine u godinu i iznose bilione dolara. Oko 60% napada se događa izvana (kroz internet), a oko 40% napada dolazi iznutra. U vrijeme globalne ekonomije, stalnih promjena rizika kojima su izložene firme, uspostave saradnje među firmama, on-line trgovine, informacijska sigurnost postaje sve više poslovni problem koji treba omogućiti i unaprijediti poslovanje. Firme se bore sa zahtjevima regulatora (banke, telekom, operateri), ekonomskim uslovima te upravljanjem rizicima. Uloga informacijske sigurnosti nažalost još nije dovoljno definisana u mnogim firmama. Iako mnogi vide informacijsku sigurnost kao mjesto troška, može se pokazati i dokazati da firme koje ispravno upravljaju informacijskom sigurnošću svoje ciljeve postižu kvalitetno, racionalno i efikasno. Sigurnost informacijskih sistema može biti od presudne važnosti kako bi se ostvarila i zadržala konkurenost, osigurao dotok novca i profitabilnost, kako bi se zadovoljile zakonske norme i osigurao poslovni ugled, i konačno kako bi organizacija preživjela na tržištu. Informacijska sigurnost pored ovih navedenih ciljeva treba stvoriti i priliku za planiranje i ostvarenje novih poslovnih ciljeva i kao takva mora biti integralni dio korporativnog upravljanja i poslovnog planiranja.

Informacijska sigurnost i sigurnost informacijskih sistema su danas obaveza svake firme i društva u cjelini, zbog čega je danas organizirana i čemu je posvećena ova prva Međunarodna Konferencija o korporativnoj sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

9. Korporativna sigurnost u Bosni i Hercegovini

Iako je Bosna i Hercegovina dostigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti sigurnosti, u nedavno objavljenom izvještaju Evropske komisije o napretku BiH, za 2016. godinu, konstantiran je niz manjkavosti te su date i određene preporuke kako bi se poboljšao ovaj sistem. Naime, Evropska komisija od BiH traži da konačno ispuni međunarodne standarde u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, te da dodatno ojača kapacitete za borbu protiv terorizma, putem bolje saradnje i koordinacije te razmjene obavještajnih podataka o krivičnim djelima, prevencije radikalizacije te programa za deradikalizaciju. Od naše države se također traži provedba politike za integrirano upravljanje granicama, naročito putem jačanja Zajedničkog centra za analizu rizika, te veća efikasnost u suzbijanju trgovine drogom. Za razliku od Bosne i Hercegovine, zemlje zapadne Evrope i SAD još su početkom prošlog stoljeća počeli normativno uređivati područje korporativne sigurnosti, vodeći računa da njihova vlast nikada ne bude veća od sistema jedne javne sigurnosti. Privatna, odnosno, korporativna sigurnost, nije konkurencija javnoj sigurnosti niti to smije postati. Viđenje sigurnosti u Bosni i Hercegovini je potpuno drugačije i nije osnovano u tom smislu. Policijski menadžment u Bosni i Hercegovini je prepoznao potencijal korporativne i privatne sigurnosti. Sad je na njemu da pronađe najbolje moguće modele tog partnerstva, odnosno zajedničke saradnje. Evropski trend ostvarivanja sigurnosti, znači prevenciju različitih ponašanja pojedinaca ili grupa usmjerenih prema

poslovnim interesima i imovini firme, a tako se realizuje doprinos kvalitetnom ostvarivanju javne sigurnosti zajednice.

Ignorisanje sigurnosnih problema plaća se previsokom cijenom - životima. Uslovi dobrog timskog rada su jasno definisana zadaća i rokovi, realna procjena vještina članova tima, njihove saradnje i podsticanja na samostalno djelovanje. Potrebno je definisati što direktnije zadatke i ciljeve, grupne ciljeve kao i ocjenjivati uspješnosti.

U svom radu, menadžer korporativne sigurnosti mora definisati svrhu i cilj tima, osigurati međusobnu saradnju članova tima, podsticati privrženost zajedničkom cilju, samopouzdanje, razvijati grupne vještine tima kao i lične vještine znanja i sposobnosti, kako članovima tima tako i svoju. S toga, korporativna sigurnost mora organizacijski biti direktno vezana na Upravu, odnosno menadžment kompanije jer takva povezanost garantuje efikasno djelovanje i potrebnu fleksibilnost u trenutnim incidentnim situacijama.

10. Pranje novca

Jedno od najviše korištenih zluopotreba koje donosi velike probleme društvu je pranje novca. Pranje novca podrazumijava rješavanje, pretvaranje ili čišćenje novca stečenog kriminalnim aktivnostima (najčešće trgovinom droge), njegov prelaz preko međunarodnih granica (ponajviše u zemlje gdje je droga proizvedena) i ponovno uključivanje tog novca u regularne novčane tokove. Pranje novca je izuzetna prijetnja integritetu finansijskih ustanova (kako se to najbolje očituje u Rusiji, gdje mafija nadzire mnoge od najvažnijih banaka u svijetu), koja dovodi u nepovoljan položaj privredne subjekte koji legalno posluju (kao što je to slučaj u Kolumbiji). Perači novca uopšte ne nastoje ostvariti najvišu stopu dobiti na novac koji operu, već im je važnije mjesto ili investicija koja će im omogućiti najlakše i najbrže recikliranje novca. Tako novac može putovati iz zemlje s dobrom ekonomskom politikom u kojoj se ostvaruju sve više stope dobiti iz zemlje s lošijom politikom i nižim prinosima od uložених sredstava. Tako se zbog pranja novca može dogoditi da se slobodni kapital ulaže manje racionalno, što uveliko može narušiti postojeće ekonomske tokove. Promjena u potražnji novca može na nacionalnom nivou izazvati nestabilnost kamata i tečaja. Pranje novca, kao i ostale nezakonite aktivnosti, uslovljava regresivnu distribuciju dohotka i stvaranje velike potrošačke moći, pojedinaca u uslovima opšte recesije. Time se iskrivljuje struktura potrošnje, pogotovo među bogatima i preobražava se postojeća socijalna stratifikacija nastajanjem društvenih grupa novih bogataša. Velika sredstva koja se zarađuju pranjem novca, utiču na porast potražnje za luksuznim proizvodima, povećanje cijena nekretnina i nekih potrošnih dobara, što sve podstiče špekulacije i inflaciju. Oblici radnog učešća koji su u skladu sa zakonom počinju se smatrati manje vrijednim. Nezakonitost postaje temeljno načelo ekonomske aktivnosti. Pranje novca osim što uveliko podriva slobodno tržišno privređivanje, narušava i demokratsku političku strukturu i političku stabilnost zemlje. Dobro su poznati slučajevi da su predstavnici kokainskih kartela ili mafije pokušavali i ponekad uspijevali prodrijeti u središnja tijela vlasti pojedinih zemalja i potkupiti ih. Sam kolumbijski predsjednik Ernesto Samper optužen je da je tokom izborne kampanje primao velike novčane iznose narko-mafije. Izgleda da su lokalni trgovci drogom nudili potpunu otplatu kolumbijskog stranog duga u zamjenu za nesmetano djelovanje. Ništa bolje stanje nije ni u Meksiku, gdje je otkriveno da Raul Salinas, brat bivšeg predsjednika Meksika, Carlosa Salinasa, ima na računima stranih banaka 120 milijardi američkih dolara. Korupcija u Meksiku, kao i u mnogim drugim zemljama Južne Amerike, postala je endemska pojava koja zahvata sve nivoe

administrativnih i vladinih ustanova. U uslovima pravne nesigurnosti i razvijene korupcije, jako se smanjuje interes stranih investitora za ulaganja u toj zemlji. Pranjem novca i korupcijom koja je njegova česta popratna pojava stvara se opasna prijetnja državnoj suverenosti, autoritetu državne vlasti narušavaju demokratske vrijednosti i javne ustanove, te uveliko šteti nacionalnoj privredi. Tim poslovima se ohrabruju tradicionalni obrasci porezne evazije, izbjegavanja zakona, krijumčarenje i bijeg finansijskih sredstava, što sve zajedno povećava porezno opterećenje za one koji plaćaju porez. Pranje novca neposredno utiče na smanjenje transparentnosti i narušavanje zdravlja finansijskog tržišta važnih odrednica u djelotvornom funkcionisanju cjelokupnog privrednog sistema. Novac dobiven iz kriminalnog djelovanja obično korumpira službenike finansijskog tržišta, uzrokujući dugotrajnu i teško popravljivu štetu tržišnom kredibilitetu. Pranje novca može korumpirati dijelove finansijskog sistema i onemogućiti uspješno upravljanje centralnih banaka i nadzornih tijela. Ukoliko neki bankarski rukovodioc postane korumpiran, netržišno ponašanje može se proširiti u druga područja koja nisu direktno povezana s pranjem novca, što ugrožava sigurnost i bonitet banke.

11. Sigurnost u drumskom saobraćaju

Sigurnost drumskog saobraćaja je postala dio globalne politike sigurnosti svih zemalja, a posebno zemalja Zapadne Evrope. Stoga su zemlje Evropske unije postavile cilj da do kraja 2020. godine broj poginulih na sto hiljada stanovnika svedu na šest poginulih, odnosno na brojku koja je u prosjeku za 7% manja u odnosu na sadašnji broj nastradalih.

Podaci za 2015. godinu pokazuju da je broj poginulih u saobraćajnim nezgodama u EU iznosio oko 25.700 osoba. Uspoređivanjem sa podacima iz 2010. godine evidentan je pad broja poginulih u saobraćajnim nezgodama za oko 17,5 % za prethodnih nekoliko godina. S ovakvim tempom pada broja poginulih u saobraćajnim nezgodama u 2020. godini, došlo bi se do broja poginulih od oko 20.000 osoba. Gledano u segmentu broja poginulih u saobraćajnim nezgodama u Bosni i Hercegovini sa preduzetim adekvatnim mjerama u vremenskom periodu od 2008. do 2015. godine, broj poginulih je umanjeno sa 429 na 312, odnosno bilo je za oko 117 manje poginulih osoba u 2015. u odnosu na 2007. godinu.

Naprijed navedeni podaci poboljšanja stepena sigurnosti u drumskom saobraćaju Bosne i Hercegovine do 2015. godine pokazuju da je BiH svrstana u zemlje sa srednjim brojem saobraćajnih nezgoda i brojem poginulih u saobraćajnim nezgodama u Evropi.

U 2015. godini u BiH je broj poginulih je smanjen na 297 osoba što je za 15 osoba manje nego u 2013. godini.

Strategijom sigurnosti drumskog saobraćaja se definišu ciljevi, razvoj i funkcionisanje sistema sigurnosti drumskog saobraćaja Bosne i Hercegovine i izraz je njenog opredjeljenja da bude dio regionalnih i globalnih sistema sigurnosti saobraćaja.

S toga postojeće stanje u oblasti sigurnosti u saobraćaju kao dinamičan sistem nalaže potrebu preduzimanja adekvatnih inicijativa i mjera u narednom periodu, kao prirodan nastavak istraživanja u okvirima sistema sigurnosti, što podrazumijeva otvaranje procesa i osiguravanjem sistematskih tematskih istraživanja.

II KORPORATIVNA SIGURNOST U FUNKCIJI EKONOMSKOG RAZVOJA

1. Ekonomski trendovi u Bosni i Hercegovini i zemljama Zapadnog Balkana

Prema informaciji iz 2015. godine u Bosni i Hercegovini, registrovano je povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje od 2,6%, a ostvareni rast bio je praćen i povećanjem broja zaposlenih lica u privredi od oko 1,5% u odnosu na predhodnu godinu. Industrijski rast ostvaren je najviše zahvaljujući povećanju proizvodnje u okviru prerađivačke industrije koja ima visok stepen izvozne orijentacije, dok je doprinos sektora rudarstva i električne energije, čija kretanja su determinirana domaćom tražnjom, bio nešto slabiji. Prosječan broj zaposlenih lica u BiH, u 2015. godini se nastavio uvećavati i iznosio je 713 690, a nezaposlenih se nastavio smanjivati i manji je za 1,4% u odnosu na 2014. godinu, te je iznosio 541 800. Intenzitet smanjenja broja nezaposlenih je naručito izražen u drugoj polovici godine. Depoziti su na kraju godine iznosili 16,5 milijardi KM, što je 98,0 % iznosa ukupnih kredita. U odnosu na godinu ranije, zabilježeno je povećanje ukupnih depozita za 7,5% odnosno 1,2 milijardi KM. Najveći dio ovog povećanja odnosi se na povećanje depozita sektora stanovništvo u iznosu od 822,8 miliona KM, zatim na depozite sektora nefinansijskih preduzeća 170,1 miliona KM, vlade 103,5 miliona KM, te ostalih sektora u iznosu na 59,2 miliona KM. Bosna i Hercegovina je u prošloj godini ostvarila ukupni robni izvoz od 8,9 milijardi KM, što predstavlja nominalno povećanje od 3,5% u odnosu na predhodnu godinu, dok je realni rast usljed smanjenja izvoznih cijena bio nešto viši i iznosio je oko 3,8%. Tokom 2015. godine ukupni BiH uvoz roba, iznosio je približno 15,9 milijardi KM, što predstavlja nominalno smanjenje od 2,1%, u odnosu na predhodnu godinu. Spoljnotrgovinski robni deficit u 2015. godini, iznosio je oko 6,9 milijardi KM i u poređenju s predhodnom godinom, manji je za 8,7 %. Prema ovom izvještaju, strana direktna ulaganja u 2015. godini iznosila su 473,158 miliona KM, što je manje za 34,8% u odnosu na 2014. godinu. Regionalna integracija zemalja zapadnog Balkana važno je iz više razloga, ne samo ekonomskih.

Činjenica je, da većina zemalja koje su obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja, neće uskoro postati punopravne članice EU. Zbog toga, povezivanje njihovih privreda može pozitivno da utiče na ubrzani ekonomski razvoj. Proces regionalne integracije su važni i za privlačenje direktnih stranih investicija. Treba imati u vidu, da je regionalna saradnja zemalja zapadnog Balkana jedna od formalnih uslova za unapređenje odnosa ovih zemalja sa EU i da inicijative u ovoj oblasti mogu ubrzati proces približavanja. U savremenim uslovima, pri sagledavanju ekonomskog okruženja značajno je i učešće neke zemlje u regionalnim integracijama, obzirom na to da je sve veći broj zemalja na toj osnovi organizovao svoju privredu. U posljednjoj deceniji XX vijeka došlo je do izuzetnog porasta broja regionalnih trgovinskih aranžmana među zemljama, pa je nakratko zaboravljen odnos između regionalizacije i globalizacije. Približno jedna trećina regionalnih trgovinskih aranžmana koji su trenutno na snazi, odnosi se na zemlje koje su u razvoju. Broj regionalnih trgovinskih aranžmana između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju se tokom godine povećavao, pri čemu je u tom procesu EU imala dominantnu ulogu. Svim zemljama u regionu zapadnog balkana Evropska unija je glavni izvozni partner.

2. Problem nezaposlenosti i prezaduženosti u tranzicijskim zemljama

Početkom devedesetih godina u zemljama Srednje i Istočne Evrope došlo je do raspada socijalističkog i tranzicije na kapitalistički način privrednog priređivanja. Uz pozitivne promjene taj je prelaz donio i negativne posljedice u društvu. Sigurno najteža socijalna posljedica tranzicijske krize je izražena masovna nezaposlenost. Ona se u vidu stagnacije i nove strukturalne nezaposlenosti pojavila gotovo bez iznimke u svim tranzicijskim zemljama. Do povećanja nezaposlenosti u usporedbi s predtranzicijskim razdobljem došlo je zato što su se bitno promijenili neki elementi društveno-ekonomskog sistema koji su u socijalizmu bili drugačije uređeni. Tako su u socijalizmu preduzeća imala ulogu osiguranja od nezaposlenosti, pa su zapošljavala radnike i kad nisu imala dovoljno posla za sve zaposlene. Državna preduzeća su mogla zapošljivati višak radne snage zato što im je „meko“ proračunarsko ograničenje omogućavalo da zanemaruju troškove, uz prednost da će biti u mogućnosti ispuniti plan čak i ako nastanu teškoće u proizvodnom procesu. U takvim uslovima u preduzećima su stvorene predimenzionirane administrativne službe, a vrijednost inovacija bila je neznatna zbog nedostatka konkurencije, nejasnih vlasničkih prava i mekog proračunskog ograničenja. Prelazom iz sistema ograničenih resursa na sistem ograničene potražnje mnogi zaposleni u nabavnim odjeljenjima i proizvodnji su suvišni, a stvorena potreba za specijalistima za marketing, knjigovođama, kontrolorima, i osobljem u prodajnim odjeljenjima nije mogla nadoknaditi otpuštene. Osim toga, raspadom SEV-a¹ i slomom sovjetske privrede, došlo je do gubitka tržišta za ostale zemlje članice zbog čega je nakon 1989. godine smanjena njihova industrijska proizvodnja. Zbog određenih posljedica nezaposlenosti došlo je i do krize institucionalne promjene, (reforme pravnog sistema) privatizacije i mjere makroekonomske stabilizacije. Sve su te promjene u mnogim zemljama doprinjele neravnoteži u raznim segmentima. Liberalizacija i privatizacija su vršene nedovoljno sistemski, bez jasne strategije i detaljnih priprema. Nije postignut odgovarajući napredak u razvoju institucija neophodnih za djelovanje efikasne tržišne privrede. Tako su se javili: problem korupcije, problemi u strukturi funkcionisanja preduzeća, problemi u finasijskim političkim i socijalnim institucijama, te loš pravni poredak koji je omogućio neefikasno provođenje propisa i finansijsku nedisciplinu.

3. Ekonomija znanja i nove informacione tehnologije

Informacijsko doba uslijedilo je nakon industrijskog doba, a u svom užem značenju odnosi se na period nakon 1972. godine, koje obilježava brzina kretanja informacija koja je veća od brzine fizičkog kretanja. Njegova glavna odrednica je raspostranjenost informacijske tehnologije koja povećava brzinu i efikasni prenos informacija. U širem smislu, početak informacijskog doba podudara se s izumom telegrafa 1837. godine, nakon čega je uslijedio razvoj čitavog niza uređaja čija je svrha bila obrada i prijenos informacija. Informacijsko doba svoj puni zamah doživljava pojavom računara 80-ih godina prošlog vijeka i uspostavom globalne mreže. S ekonomskog stajališta možemo reći da nakon njega slijede periodi ekonomije znanja i tzv. neopipljive ekonomije, koja iskorištava znanje, kreativnost i nove mogućnosti saradnje. U informacijskoj ekonomiji produktivnost i konkurentnost firmi zavisi o njihovoj mogućnosti stvaranja, obrade i primjene informacija utemeljenih na znanju, a oslanja se na intenzivnu upotrebu informacijske tehnologije. Informacijska ekonomija je globalna, visoko produktivna i uključuje profit koji proizilazi iz brzine inovacija. Još neki od pojmova

¹ Istočnoevropski pakt

koji se odnose na istu pojavu, samo što naglašavaju različite aspekte jesu ekonomija znanja, nova i mrežna ekonomija. Uticaj informaciono komunikaciona tehnologija revolucije ogleda se u pojavi e-trgovine, tj. poslovnim transakcijama koje koriste elektronsku komunikaciju i digitalnu tehnologiju. S novom tehnološkom revolucijom došlo je do promjena na tržištu rada. Naime, sve su traženiji stručnjaci na području ICT² usluga, tehnologije i informacijske ekonomije, ali i niz davaoca intelektualnih usluga, kao što su advokati, naučnici, profesori, novinari i dr. U ovom novom okruženju neophodno će biti cijeloživotno učenje, koje će omogućiti upravo informacijska tehnologija.

3.1. Sociološki aspekti

Internet i digitalna tehnologija pružaju nove prilike za učenje, omogućavaju pojedincima direktnu prodaju ideja, usluga ili proizvoda, pristup informacijama te zadovoljavanje emocionalnih i psiholoških potreba. Javljaju se tzv. virtualne zajednice utemeljene na zajedničkim interesima. S druge strane, vidljiva je i pojava otuđenja, najčešće unutar institucije porodice, te zavisnosti o novim tehnologijama. Globalizacija podrazumijeva brisanje vještačkih granica slobodnim protokom dobara, usluga, kapitala, znanja i ljudi. Omogućile su je niske cijene prevoza i komunikacija, a drugo ukazuje na njenu povezanost s ICT revolucijom. Uprkos globalizaciji, nemaju svi jednaku mogućnost pristupa informacijskoj tehnologiji i internetu. Taj razdor između informacijski bogatih i informacijski siromašnih naziva se digitalna podjela.

4. Industrija i poljoprivreda kao šansa za razvoj Bosne i Hercegovine i zemalja u tranziciji

Poljoprivredne površine u BiH zauzimaju oko polovine ukupne zemljišne površine i iznosi 2.523.000 hektara (ha), od čega je 1.589.000 obradivih površina i 1.020.000 oranica. Kvantitativni pokazatelji o razmjerama ovoga resursa pokazuju da u BiH po jednom stanovniku dolazi 0,36 ha obradivih površina što je svrstava u donji prag zemalja koje ulaze u krug prosječno bogatih ovim prirodnim resursom. Poljoprivredni sistem je dio ukupnog poljoprivrednog ambijenta, pa se stanje u njemu odražava i na ovaj sektor. Uz brojne reforme koje su provedene u BiH, ipak nisu se pokazale dovoljnim da se izradi jedan jedinstven ekonomski prostor. Unutar ukupne ekonomije i nakon nekoliko godina po okončanju rata, poljoprivreda je i dalje ostala opterećena brojnim problemima i još ne pokazuje jasnu viziju vlastitog društvenog razvoja. Donošenjem nekoliko krovnih zakona i uspostavom institucija ona postepeno gradi poljoprivredni okvir, ali i dalje ostaje sa brojnim problemima zbog nedefinisanih mjera podrške domaćoj proizvodnji koje treba ispuniti. Čekajući na njih poljoprivredni sektor opterećen mnogobrojnim problemima, trpi krize koje ga u cjelini drže na nivou poslijeratne stagnacije i kolebljivosti. Upadajući u makaze nedovoljno osmišljenog, nepotrebnog pa i pogubno visokog uvoza, neki njegovi segmenti bivaju dovedeni na rub fizičkog nestajanja, kao što je slučaj sa peradarstvom. Nasuprot zakočenoj primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji u bitno povoljnijem položaju nalazi se ukupna prehrambena prerađivačka industrija. Unutar nje stvoreni su značajni privredni subjekti. Bez obzira na to, veza ove industrije sa domaćim sirovinskim miljeom nije niti definisana niti sistemski regulisana, tako da izostaju njeni visoko potrebni efekti u ozdravljenju poljoprivredne

² ICT – informaciono komunikacione tehnologije

proizvodnje. Rezultat toga je da imamo nerazvijen i udaljen poljoprivredni sektor od industrije, što se odražava i na:

- neuređenost zemljišta za jače razvojne akcije,
- visok tehnološki zaostatak za Evropom,
- visok nivo neobrađenih ograničnih površina,
- prekomjerna zavisnost o uvozu tuđe hrane.

Sadašnji period karakteriše sve veću individualizaciju poljoprivrede, s orijentacijom na izvoz što pozitivno utiče u visinu izvoza veće zapošljavanje i veća ulaganja u poljoprivredni sektor.

5. Ekologija, energija i ekonomija

Proizvodnja, transport i korištenje energije u velikoj mjeri utiču na okoliš i ekosisteme. Kod energije uticaj na okoliš je gotovo uvijek negativan, od direktnih ekoloških katastrofa poput izlivanja nafte, kiselih kiša i radioaktivnog zračenja do indirektnih posljedica poput globalnog zatopljenja. Budući da će energetske potrebe čovječanstva nastaviti rasti u idućih nekoliko desetljeća, nužno su neophodne mjere kojima bi se uticaj eksploatacije energije na okoliš smanjio na najmanju moguću mjeru. Najopasniji izvori energije trenutno su fosilna goriva, tj. ugljen, nafta i prirodni plin, a potencijalnu opasnost predstavlja i iskorišteno radioaktivno gorivo iz nuklearnih elektrana (visoko radioaktivni otpad). Fosilna goriva su opasna zbog toga jer sagorijevanjem ispuštaju velike količine ugljika, a radioaktivni otpad je opasan jer utiče na strukturu organizama na vrlo bazičnom nivou. Ogroman postotak svjetske energije još uvijek se dobiva iz ekološki neprihvatljivih izvora energije, pogotovo fosilnih goriva koja su još uvijek dominantan izvor energije.

Površinski ozon je samo jedan u nizu problema koji su povezani s energijom, a opis ostalih učinaka pojedinih izvora energije na okoliš dan je u nastavku:

- Fosilna goriva – ova vrsta goriva ima daleko najveći negativni utjecaj na okoliš. Sagorijevanjem fosilnih goriva u atmosferu se ispuštaju ogromne količine ugljika koji se milijunima godina taložio i onda bio prekriven slojevima stijena i zemlje. Taj isti ugljik u atmosferi sad proizvodi ugljični dioksid koji je staklenički plin i time znatno utiče na temperature na Zemlji.
- Solarna energija – iako energija Sunca ima ogroman potencijal, zbog male iskoristivosti bilo bi potrebno prekriti velike površine da se dobije bolja količina iskoristive energije. Takvo rješenje ekološki je prihvatljivo samo u područjima u kojima nema vegetacije, tj. u pustinjama, a u „zelenim“ područjima to bi stvorilo preveliki negativni učinak na okoliš. Instaliranje solarnih kolektora ili solarnih ćelija na krovovima kuća gotova da nema negativnog učinka na okoliš.
- Energija vjetra – sama proizvodnja energije iz vjetra nema ozbiljnijeg negativnog učinka na okoliš. Gledano iz ekološkog aspekta, jedina ozbiljnija zamjerka vjetroeletranama je negativan utjecaj na ptičje populacije, tj. elise vjetrenjača ubijaju ptice. Kao manje zamjerke vjetroeletranama navodi se vizualno zagađivanje okoliša, uništavanje netaknute prirode gradnjom pristupnih puteva do vjetrenjača i generisanje zvuka niske frekvencije koji negativno utiče na zdravlje ljudi (ometaju spavanje, izazivaju glavobolje, mogu izazvati anksioznost).
- Energija vode – iskorištavanjem energije vode ne stvara se nikakvo zagađivanje okoliša, ali sami infrastrukturni objekti mogu znatno uticati na okoliš. Tako se gradnjom velikih brana poplavljuju velike površine i dižu nivoe podzemnih voda, a to može

promijeniti cijeli lokalni biosustav. Dodatni problem je presjecanje prirodnih tokova vode i time presijecanje ruta kretanja pojedinih vodenih životinja.

- Nuklearna energija – sama proizvodnja energije u nuklearnim elektranama iznimno je čist proces. Nema stakleničkih plinova ili drugih zagađenja, jedno dolazi do zagrijavanje vode koja se koristi za hlađenje reaktora, pa to može uticati na biosustave. Najveći problem kod nuklearnih elektrana je upotrijebljeno gorivo koje je izuzetno radioaktivno i mora biti odloženo više stotina godina u posebnim skladištima pod zemljom.
- Geotermalna energija – iskorištavanjem geotermalne energije ne dolazi do zagađenja okoliša. Isto kao i kod ostalih obnovljivih izvora energije i kod iskorištavanja geotermalne energije moraju se izgraditi neki infrastrukturni objekti, ali utjecaj tih objekata na okoliš je zanemariv kad se gleda količina proizvedene energije.

5.1. Korporativna društvena odgovornost u ekologiji

Ekonomski i ekološki uticaji poslovanja kompanija na zajednicu zahtjevaju od menadžera kompanije suočavanje sa (ne)efikasnošću, odnosno (ne)efektivnošću njihovog djelovanja u oblasti zaštite životne sredine, kao i prihvatanje odgovornosti za način na koji preduzeća koriste energiju i energetske resurse. Rastuća potrošnja fosilnih goriva u industrijskom sektoru rezultirala je negativnim uticajem na ekologiju. Ključni faktor energetske efikasnosti je menadžment. Efikasnije i za zajednicu prihvatljivije rješenje je da se profit kompanije poveća smanjenjem potrošnje energenata i tako stekne reputacija društveno odgovornog preduzeća, umjesto da se uvećanjem prodaje uvećava godišnji promet preduzeća.

6. Pravni i ekonomski aspekti korporativne sigurnosti

U današnjim uslovima globaliziranog i komunikacijski potpuno povezanog poslovanja potencijalne i stvarne prijetnje i ugrožavanja informacija i informacijskih sistema predstavljaju prioritetni poslovni rizik. Poslovna analiza u potpunosti se oslanja na informatičke sisteme i svaka prijetnja može ugroziti nesmetano odvijanje poslovnih procesa. Primjenom novog pristupa korporativne informacijske sigurnosti podstiče se sistemsko upravljanje informacijskom sigurnošću primjenjujući odgovarajuće procese i postupke u skladu sa postavljenim standardima i normama. Za uspješno provođenje korporativne informacijske sigurnosti potrebno je, pored ostalog, osigurati ljudski potencijal sa potrebnim nivoom znanja i kompetencijama, što nameće potrebu stalne edukacije i sticanja novih znanja, koje treba koristiti kako bi se efikasno vladalo tehnikama i odgovorilo na sve brojnije i opasnije izvore ugrožavanja.

7. Pravni i ekonomski aspekti modernog brendiranja kompanije kroz medije

Riječ brend stari skandinavski narodi su koristili u značenju spaljivanje, spaliti. Predstavlja način na koji potrošač vidi, opaža, razumije određeni markirani proizvod ili uslugu u svim njegovim dimenzijama, a za preduzeće je fizički dio imovine, jer ima vrijednost sam po sebi. Brend je ime, termin, znak ili simbol, oblik ili njihova kombinacija sa namjerom da identifikuje proizvode ili usluge konkurentskih proizvoda i usluga. Ukratko, brend obuhvata ime, logo i dizajn (trgovinsku marku) i dodatnu vrijednost koju čine posebne vrijednosti, vjerovanja, osjećanja, dio kulture, imidž i personalizaciju. Sve to nosi sa sobom određenu

vrijednost podložno je kopiranju, tako i brend. Sa pravnog aspekta brend se posmatra kroz prizmu zaštitnog znaka (žiga) i potpada pod prava intelektualne svojine. On je spoj pet elemenata:

1. Ime (Brand name dio brenda koji se može izgovoriti),
2. Znak (Brand mark dio brenda koji nije moguće izgovoriti, ali je prepoznatljiv vizualni identitet proizvoda),
3. Imidž (Brand image subjektivna slika objektivne stvarnosti koju potrošač ima o nekom brendu),
4. Boja (Brand color element identiteta koji ima najznačajniju ulogu kod čula vida),
5. Zaštitni znak (Trademark pravno zaštićena i registrovana marka brenda).

8. Sigurnost u gradovima

Može se reći da neki uspjesi policije ne umanjuju zabrinutost za sigurnost u svakom gradu, jer dok god postoje nerazjašnjena ubistva, nasilja, huliganski ispadi sa smrtnim posljedicama narko-kriminal oko škola, dok se novinari napadaju i zlostavljaju, dok im se prijeti – mora se insistirati na bržem i efikasnijem radu policije. Stanje sigurnosti u gradu još uvijek je zadovoljavajuće, posebno ako se uzme u obzir da problemi modernog življenja uslovljeni udarom finansijske i ekonomske krize, i nepovoljno utiču na sigurnost življenja u gradu. Do izražaja dolaze socijalne mjere zaštite najugroženijih iako je razvoj privrede i zapošljavanja uvijek najbolja socijalna mjera. Također, sistemski se pokušava u okviru mogućnosti gradova, investicijama u svim gradskim naseljima, uticati na uređenost prostora i osjećaj pripadnosti toj sredini. Za veću sigurnost posebno mladih, potrebno je uvesti više reda u njihovu dnevnu „satnicu“, a to je posao roditelja, škole i društva u cjelini, a uloga je grada da maksimalno podupire aktivnosti koje su na tom tragu i to kroz osiguravanje što više raznovrsnih sadržaja koji će mlade skloniti s ulice. Podaci ipak pokazuju da su to najčešće takozvana kaznena djela protiv imovine, i mislimo da možemo učiniti mnogo na edukaciji građana kako bi se zaštitili od provale, i krađe. S druge strane, posebna pažnju se posvećuje zloupotrebi opojnih droga koja je problem svih gradova. U tom smislu sistemski se treba pristupiti prevenciji i edukaciji, posebno djece i mladih, i sa strane represije, odnosno policijskih aktivnosti.

9. Zaštita od požara i zaštita od okoliša

Svaka firma koja želi preventivnu zaštitu od požara će morati posvetiti veliku važnost organizacijskim i tehničkim mjerama i radnjama usmjerenim na uklanjanje opasnosti od nastanka požara, rano otkrivanje požara i njegovo efikasno gašenje. Sistem zaštite od požara obuhvata planiranje zaštite od požara, provođenje zaštite od požara, finansiranje zaštite te osposobljavanje za obavljanje poslova zaštite od požara. Glavni cilj je zaštititi život, zdravlje i sigurnost ljudi, te sigurnost materijalnih dobara, okoliša i prirode od požara, uz prihvatljiv požarni rizik. Sistem zaštite od požara u Bosni i Hercegovini, uređen je Zakonom o zaštiti od požara, a zaštita od požara je zakonom utvrđena kao djelatnost od posebnog društvenog interesa za Bosnu i Hercegovinu. Zaštitu od požara provode fizička i pravna lica utvrđene zakonom o zaštiti od požara i pravna lica i udruženja koja obavljaju vatrogasnu djelatnost.

Danas svaka ljudska djelatnost u većoj ili manjoj mjeri utiče na okoliš, pri čemu zagađivači nisu samo velike multinacionalne kompanije, već i srednja i mala preduzeća, različitim aktivnostima znatno utiču na štetno djelovanje okoliša. Svako preduzeće mora smanjiti svoj negativan uticaj na okoliš, na način da smanji ispuštanje štetnih stvari, smanjenje količine

proizvedenog otpada, i racionalnije korištenje skupih i neobnovljivih resursa. S obzirom na porast svijesti, o važnosti smanjenja i kontrolisanja uticaja na okoliš, kao i činjenicu da uspostavljanje sistema upravljanja zaštitom okoliša postalo sastavni dio društveno odgovornog poslovanja.

III MJERE ZA POVEĆANJE KORPORATIVNE SIGURNOSTI

Polazeći od postojećeg stanja i izražene problematike u oblasti korporativne sigurnosti, potrebno se posvetiti sve većoj sigurnosti u poslovanju kompanije, zbog toga je neophodno preduzeti sljedeće mjere:

1. Menadžment kompanija preduzeća, mora imati jasnu prognozu očekivanih stanja i biti spreman za donošenje kvalitetnih poslovnih odluka na planu prevencije svih oblika sigurnosti u poslovanju preduzeća.
2. Povećati razumijevanje internih i eksternih uticaja na stanje korporativne sigurnosti sa kvartalnom analizom mogućih pozitivnih i/ili negativnih posljedica po preduzeće.
3. Korporativna sigurnost mora postati dio poslovne kulture svih zaposlenih sa ciljem objedinjavanja zahtjeva, potreba i očekivanja kako menadžmenta, tako i poslovanja preduzeća unutar vlastite svesposobnosti.
4. Etičko poslovanje uz poštovanje svih pretpostavljenih moralnih i etičkih normi kako preduzeća, tako i zakona koji usmjeravaju legalitet odgovarajućeg provođenja korporativne sigurnosti.
5. Da top menadžeri unutar preduzeća raspolažu znanjem o korporativnoj sigurnosti kako bi, kroz aplikaciju unutar redovnog djelovanje iste unutar kompanije koristili sa ciljem dobijanja pozitivnog rezultata u neposrednom procesu donošenja poslovnih odluka.
6. Redovno provoditi edukaciju menadžera i svih zaposlenika, kao i praktični treninzi za provođenje korporativne sigurnosti u kompanijama.
7. Da službe korporativne sigurnosti kompanije vode vrhunski stručnjaci za to područje, koji poznaju menadžment preduzeća, i koji su profesionalci unutar struke bivajući posvećenim ne samo struci već i preduzeću kao cjelini.
8. Zaposlenost u službama korporativne sigurnosti, treba da budu kompetentna lica koja će upravljati u procesima sigurnosti.
9. Da se uspostavi kvalitetnija sigurnost u gradovima posveti veća pažnja, uz veći procenat rasvjetljenih ulaznih ulica kao i obračuna na gradskim ulicama nastalih sukobima huligana pod uticajem droga i alkohola. Zato je potrebno donijeti propise za suzbijanje i zloupotrebu opojnih droga, kojima bi se uspostavila konceptna tačka za pitanje zloupotrebe droga na državnom nivou, jer je Bosna i Hercegovina kao tranzitna i skladišna zemlja.
10. Konstantno provoditi obrazovanje kreatora medijskih tekstova/informacija o sigurnosti građana sa ciljem medijskog opismenjavanja usmjerenog razumijevanju sigurnosti kao pro-aktivnog apriori djelovanja a ne neaktivnog aposteriori djelovanja uobičajenog u floskuli da je *posljedica* vijest a ne da je vijest i *uzrok* sami, kada je sigurnost u pitanju.
11. Sigurnost se mora graditi u svim segmentima društva kroz edukaciju i razumijevanje, interaktivno-kauzalnu vezu svih dijelova društva kao osnovne pretpostavke kreiranja društva dobrih namjera za dobrobit svih.
12. Za korporativnu sigurnost je važno da se kvalitetno upravlja procesima sigurnosti, kao i da bez toga nema uspješnog poslovanja.

16.-17. Decembar/December 2016.

13. Da kompanije konstantno povećaju interno informisanje unutar vlastitih korporativnih sistema sigurnosti, ali da imaju i analitičku jedinicu analize eksternih sadržaja radi prevencije manipulacijama informacijama na internom nivou.
14. Sigurnost treba da postane sve prisutnija, kako bi se smanjili gubitci u poslovanju, i to je potrebno vezati unutar svih nivoa odgovornosti u samom preduzeća.
15. Analiza sigurnosti stanja firme, procjena rizika, procjena ugroženosti, u politici kompanije treba da čine polaznu osnovu, izgradnje modernog sistema korporativne sigurnosti.
16. Sve više razvijati partnerske odnose, javnog i privatnog sektora, da se poslovanje/znanje korporacija javnog sektora što više približe Vladinom sektoru sigurnosti, te međusobnu saradnju u cilju sveukupne sigurnosti društva.
17. Sigurnost treba graditi u svim segmentima društva, kao i razvoj sigurnosti i podršku investicijskim ulaganjima u sigurnost radi dobrobiti društva kao isprepletene cjeline pojavnosti.
18. Da svi sektori u preduzeću i u društvu imaju visok nivo menadžerstva u sigurnosti i sofisticirano upravljanje svim vrstama prijetnji koje kompanija odnosno institucija može imati.
19. Svako ignorisanje sigurnosnih problema plaća se previsokom cijenom- životom, ali ne samo time kao krajnjoj konzekvenci, već i ostalim kako društvenim, tako i privatnim posljedicama nevođenja računa o navedenoj zaštiti i razvoju sigurnosti, a što bi sve dovelo do slobodnije poslovne kompetencije.
20. Korporativna sigurnost treba da bude vezana direktno za Upravu i da je čine visoko kvalifikovani pojedinci, posvećeni isključivo povećanju sigurnosti preduzeća, njenoj imovini, njenim klijentima i zaposlenim.
21. Zadatak korporativne sigurnosti se može definisati i kao mjera za povećanje i unaprijeđenje produktivnosti preduzeća, kao podrška njene kompetentnosti na tržištu.
22. U mjerama za korporativnu sigurnost treba da se podrazumijeva fizička i tehnička zaštita, povećanje biznisa, bussines intelligence, zaštita informacionog sistema, zaštita inteligentnog vlasništva, robnih marki i slično.
23. U strateškim mjerama i postupcima treba da se ostvari smanjenje sigurnosnih rizika, i unaprijedi planiranje za slučaj opasnosti od štete a da se u okviru mjera planiraju i pravne zaštite korisnika, usluga radnika i imovine firme, zaštita informacija/poslovnih informacija kao i položaja preduzeća na tržištu i sredstava uložениh u istraživanje/promociju firme.

Realizacijom ovih mjera došlo bi do poboljšanja korporativne sigurnosti u našim preduzećima, a to bi dovelo do sigurnijeg poslovanja preduzeća čime bi se stvorili preduslovi za donošenje kvalitetnih poslovnih odluka. To bi uticalo da se blagovremeno donese planovi prevencije svih oblika ugrožavanja sigurnosti kompanije, a jasnije i vidljivije korisnosti za kompaniju bez iziskivanja značajnijih ulaganja, kao i zaštita najvažnijih segmenata poslovne sigurnosti u odvijanju poslovnih procesa.

Zaključak

Rad prikazuje ulogu i važnost korporativne sigurnosti u poslovanju preduzeća, obzirom na promjenjive i nestabilne uslove današnjice. Činjenično stanje je da se poslovanje današnjice

odvija u promjenjivim i nestabilnim okolnostima, stoga je potrebno formulirati i implementirati strategiju preduzeća s takvom okolinom i prilagoditi joj se.

Institucionalizacija korporativne sigurnosti kao jedne vrlo specifične oblasti u kompanijama traje i do nekoliko godina, ali u tom razdoblju korporativna sigurnost vrlo se rijetko iskazuje s nekom jasno vidljivom korisnošću za kompaniju, a iziskuje značajna ulaganja. Korporativna sigurnost je u savremenoj poslovnoj praksi često korišten koncept, obzirom na to da kompanije u značajnoj mjeri snose odgovornost za dešavanja i aktivnosti iz oblasti korporativne sigurnosti.

Korporativna sigurnost predstavlja koncept po kojem privredni subjekti koji ga usvajaju svjesno i dobrovoljno nadilaze svoju primarnu funkciju sticanja i raspodjele profita i ostvaruju pozitivan uticaj na svoje radno, društveno i prirodno okruženje. Korporativna sigurnost u suštini predstavlja svijest o novom položaju i značaju koje kompanije imaju u savremenom, globalnom društvu i odgovornosti koja iz njih proizilazi. To je zapravo proces u kome mogu, mada i ne moraju, imati uticaja na njihovo poslovanje. Praksa korporativne sigurnosti se odnosi na cjelokupnu sferu uticaja i raspona djelovanja jednog preduzeća, kao i na odnose koje ono prema tome uspostavlja: šta proizvodi, kako kupuje i prodaje, da li se pridržava zakona, na koji način zapošljava, osposobljava i utiče na razvoj ljudskih resursa, koliko ulaže u lokalnu zajednicu i poštovanje ljudskih i radnih prava, na koji način doprinosi očuvanju životne sredine.

Drugim riječima, korporativna sigurnost bi se mogla definisati kao koncept u okviru koga se kompanije prema svima ponašaju u skladu sa etičkim principima, odnosno na društveno prihvatljiv način što bi doprinijelo ne samo sigurnijem poslovanju preduzeća, nego dovelo do sigurnosti poslovanja preduzeća, a time i ostvarivanju pozitivnijih finansijskih rezultata.

Literatura

- [1] Bilandžić M. (2008.), Poslovno-obavještajno djelovanje: Business intelligence u praksi, Zagreb, AGM
- [2] Hammer M., Champy J., (2004.), Reinžinjeriranje tvrtke, Zagreb, MATE
- [3] Ivandić Vidović D., Karlović L., Ostojić A., (2011.), Korporativna sigurnost, Zagreb, UHMS
- [4] Javorović B., Bilandžić M., (2007.), Poslovne informacije i business intelligence, Zagreb, Golden marketing - Tehnička knjiga
- [5] Mintas Hodak Lj., (2010.), Pravno okruženje poslovanja, Zagreb, MATE
- [6] Puljić N., (2009.), Sigurnost i zaštita zdravlja na radu, Zagreb, Poslovni zbornik
- [7] Zlatović D., (2010.), Inteliktualno vlasništvo i marketing, Zagreb, INMAG
- [8] Zdravka Krakara i suradnika, Korporativna informacijska sigurnost, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin i Zavod za informatiku Hrvatske, 2014.
- [9] Heid, Ulrich. Corpus linguistics and lexicography. U: Corpus Linguistics, an international handbook, vol. 1 (ur. Ludeling A. i Kyto M.) De Gruyter, Berlin, 2008.
- [10] Ivandić Vidović, Karlović, Ostojić: Korporativna sigurnost, UHMS, Zagreb, 2011.
- [11] Nikolić, M, Sinkovski, S: Korporativna bezbednost, osnove zaštite biznisa i preduzetništva, Beograd, 2013.

XIV MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
*KORPORATIVNA SIGURNOST U BiH I ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA
SA EKONOMSKOG, PRAVNOG I KOMUNIKOLOŠKOG ASPEKTA*
XIV INTERNATIONAL CONFERENCE
*CORPORATE SECURITY IN B&H AND THE WESTERN BALKAN COUNTRIES
FROM ECONOMIC, LEGAL AND COMMUNICATION ASPECT*
16.-17. Decembar/December 2016.

Internet izvori

- [1] https://en.wikipedia.org/wiki/Electronic_business
- [2] https://en.wikipedia.org/wiki/Bell%E2%80%93LaPadula_model
- [3] <http://www.secretcodebreaker.com/history2.html>
- [4] https://en.wikipedia.org/wiki/Business_intelligence
- [5] <http://searchdatamanagement.techtarget.com/definition/business-intelligence>